

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

POPULARIZATION OF THE ENGLISH LANGUAGE IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Стаття присвячена актуальному питанню інтенсифікації навчання та викладання англійською мовою у закладах вищої освіти України. Основна увага зосереджується на перспективах розвитку освіти, науки та країни в цілому у разі покращення рівня викладання та володіння іноземною мовою на всіх етапах навчання. Наводяться аргументи на користь того, що інтенсифікація впровадження англійської мови у навчальний процес та підвищення загального рівня володіння іноземною мовою дозволить українським університетам зайняти гідне місце на глобальній освітній арені і підвищити свій міжнародний престиж. Висвітлюються результати накопиченого досвіду інших країн на їх шляху інтенсифікації англійської мови в сфері освіти. Наводиться низка переваг та недоліків переходу викладання профільних дисциплін з рідної мови на іноземну. Після аналізу наукових джерел теоретико-методичного характеру у статті надається резюмований огляд сучасних тенденцій, зокрема: трансформація змісту освіти в Україні з урахуванням сучасних вимог та потреб суспільства; впровадження універсальних рівнів англійської мови, які відповідають міжнародним стандартам; врахування рекомендацій Британської Ради в Україні та Ради Європи щодо вивчення англійської мови. У якості висновків сформульовано та визначено перспективи подальших досліджень, які включають в себе створення теоретичної основи для впровадження нового підходу до навчання та викладання англійською мовою в українських ЗВО. Зазначається, що такий підхід має на меті зробити англійську мову універсальним інструментом для спілкування і навчання, не стаючи на заваді гарному володінню українською мовою та не загрожуючи українській культурі. Наразі стаття вимагає подальших досліджень та експериментів, які б включали часткову або повну імплементацію в освітній процес запропонованих принципів.

Ключові слова: англійська мова, викладання, методи навчання, заклади вищої освіти, євроінтеграція.

The article is devoted to the topical issue of intensification of learning and teaching in English in higher education institutions of Ukraine. The main attention is focused on the prospects for the development of education, science and the country as a whole in case of improving the level of teaching and proficiency in a foreign language at all stages of education. Arguments are presented in favor of the fact that intensifying the introduction of English into the educational process and improving the overall level of foreign language proficiency will allow Ukrainian universities to take a worthy place in the global educational arena and increase their international prestige. The results of the accumulated experience of other countries on their way to intensifying English in education are highlighted. The article presents a number of advantages and disadvantages of switching the teaching of specialized disciplines from the mother tongue to a foreign language. After analyzing scientific sources of a theoretical and methodological nature, the article provides a summary of current trends, in particular: transformation of the content of education in Ukraine with due regard to modern requirements and needs of society; introduction of universal levels of English-language competencies that meet international standards; taking into account the recommendations of the British Council in Ukraine and the Council of Europe on learning English. As conclusions, the article formulates and identifies prospects for further research, which include the creation of a theoretical basis for the implementation of a new approach to learning and teaching in English in Ukrainian higher education institutions. It is noted that such an approach aims to make English a universal tool for communication and learning without hindering good command of the Ukrainian language and without threatening Ukrainian culture. The article calls for further research and experiments that would include partial or full implementation of the proposed principles in the educational process.

Key words: English language, teaching, teaching methods, higher education institutions, European integration.

УДК 811.111-048.53:37.018(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.2.18>

Уварова Т.Ю.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
автомобільно-дорожнього університету

Постановка проблеми. У сучасному мінливому світі університети опинилися перед викликом глобалізації освіти і науки. Глобалізація створює умови для інтернаціоналізації освіти, внаслідок чого університети стають ключовими учасниками цього процесу на всій планеті.

Одним із факторів глобалізації є домінування англійської мови – вона стала спільною мовою сучасної науки та освіти. Більшість провідних університетів у всьому світі, за рідкими винятками, пропонують навчання англійською мовою. Навіть ті країни, де англійська не є мовою спілкування, намагаються залучити більше студентів, або принаймні уникнути зменшення їх кількості,

розширюючи спектр освітніх послуг, що надаються англійською мовою.

У світлі глобалізації Україна визнає англійську мову ключовою компетенцією, необхідною для успішної інтеграції та розвитку економіки, а також для міжнародного спілкування та вступу в європейський освітній, науковий та професійний простір. Потреба в оволодінні англійською мовою для розширення освітніх та професійних можливостей людини відображена в ряді національних стратегій та ініціатив України [1, с. 79].

Проте важливо пам'ятати, що кожен процес має як свої переваги, так і недоліки. Популяризація англійської мови в закладах освіти може мати

свої позитивні сторони, але в той же час викликати певні хвилювання. Наприклад, це може призвести до скорочення навчання українських дисциплін. Крім того, важливо усвідомити, що приділення уваги тільки іноземній мові, чи навчання студентів дисциплінам професійного спрямування переважно іноземною мовою можуть призвести до значних прогалин у знаннях.

Аналіз попередніх досліджень. Серед зарубіжних вчених, які проводили дослідження методів викладання англійської мови, визначаємо Р. Ярмухамедова, П. Шмітт (P. Schmitt), Г. Хьоніг (H. Höning), М. Шелл-Горнбі (M. Snell-Hornby), Б. Фрезер (B. Fraser). Основні принципи викладання іноземних мов на основі власного досвіду та досліджень були розроблені такими вітчизняними вченими, як Ю. Жлуктенко, К. Ганшина, М. Цветкова, О. Бернадська, І. Рахманов та інші.

Т. Аношкова доречно відзначає, що досліджуючи інноваційні тенденції у викладанні іноземної мови в контексті євроінтеграції, необхідно враховувати зміни, що відбуваються в суспільстві та потреби студентів у засвоєнні мови для ефективної комунікації в європейському контексті. На її думку, зміни в соціокультурній сфері визначили вивчення іноземних мов як одне з ключових завдань для майбутніх фахівців, що зумовило необхідність модернізації системи вищої освіти. Оскільки процес навчання та засвоєння іноземною мовою вважається складнішим, ніж аналогічні процеси рідною мовою, такий спосіб навчання заслуговує на більшу увагу та ретельний аналіз [2].

О. Іщенко та О. Матвійс, враховуючи досвід навчання іноземними мовами у контексті приєднання нашої держави до європейського освітнього простору, вказують на необхідність узяти за основу певний шаблон європейських країн у викладанні англійською мовою. Цей підхід передбачає використання практичних стратегій, спрямованих на розвиток основних компетентностей сучасних студентів, та акцент на їх здатність до самостійного навчання та самовдосконалення [5, с. 4]. Мова йде про те, що студенти мають бути готові не тільки сприймати і розуміти необхідний матеріал, а також працювати самостійно. В той же час можна зрозуміти певні хвилювання щодо витіснення англійською мовою української не тільки із наукового життя, а і з повсякденного спілкування.

Враховуючи зазначені протиріччя та невіршені дидактичні завдання, можна вважати, що тема «Популяризація англійської мови в українських закладах вищої освіти: переваги та недоліки» є дійсно актуальною і потребує подальшого наукового вивчення та обговорення.

Формулювання цілей статті. Мета цього дослідження полягає у проведенні аналізу теоретико-методичних досліджень, що стосуються викладання іноземних мов, зокрема англійської,

а також переваг і недоліків інтенсивного впровадження англійської мови в український освітній простір. При цьому частковими цілями є узагальнення й резюмування накопиченого досвіду інших країн на шляху англійської освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки навчання та викладання англійської мови в українських закладах вищої освіти загалом узгоджено з «Концептуальними засадами державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти» [6]. Це – низка рекомендацій, яка була розроблена на підґрунті досліджень у рамках проекту «Англійська мова для університетів» [3, с. 113], результати яких послужили основою для спільної роботи Міністерства освіти і науки України та Британської Ради в Україні. Відповідно до згаданих вище «Концептуальних засад», були розроблені методичні рекомендації, які на сьогоднішній день забезпечують якісне навчання, викладання та використання англійської мови в установах вищої освіти України.

Зокрема, сучасний розвиток англійської мови в системі вищої освіти України передбачає:

- Збільшення обсягу та підвищення рівня викладання англійської мови як іноземної, зокрема англійської спеціалізованої мови для професійного спрямування (English for Special Purposes – ESP).

- Впровадження викладання фахових дисциплін англійською мовою як частини україномовних навчальних програм (English as Medium of Instruction for Ukrainians – EMI-u).

- Забезпечення повної освітньої програми англійською мовою для іноземних студентів (English as Medium of Instruction for Foreigners – EMI-f).

Методичні рекомендації затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 25.07.2023 за № 898 [4].

Згодом, восени 2023 року, ВР України підтримала зміни до проекту закону «Про застосування англійської мови в Україні» [7]. Новий законопроект отримав підтримку Міністерства Освіти, зокрема, голови МОН, який зазначив, що на користь інтенсифікації використання англійської мови в системі освіти говорять багато факторів. Наприклад, саме англійською мовою публікуються усі сучасні дослідження. Тому можна сміливо назвати англійську мову мовою освіти. До того ж гарні знання цієї мови дають можливості для проходження іноземних освітніх курсів та програм. І нарешті, англійська мова – мова глобального світу та стратегічних партнерів сучасної України.

Водночас, вивчення досвіду інших європейських країн, де англійська мова також відіграє ключову роль у вищій освіті, може бути корисним для України. Ці країни вбачають у використанні

англійської мови можливість стати більш міжнародними та конкурентоспроможними, а також наблизитися до світових стандартів. Використання англійської мови як засобу міжнародного спілкування в навчальних закладах сприяє інтернаціоналізації університетської спільноти, проведенню спільних наукових досліджень та обміну ідеями між вченими з різних країн. Такий підхід дозволить українським університетам зайняти гідне місце на глобальній освітній арені і підвищити свій міжнародний престиж.

Наразі англійська мова стала не лише мовою науки в галузі природничих наук, а й у галузі соціальних і гуманітарних наук. Вона визнана як мова захисту дисертацій для отримання ступеня PhD. Більшість академічних конференцій та журналів також функціонують англійською мовою. У Європі поширенню англомовних освітніх програм сприяли такі масові програми академічної мобільності, як Erasmus.

У багатьох країнах лідери освіти закликають до розвитку англомовної освіти з метою приваблення іноземних студентів та створення міжнародного навчального середовища для місцевих студентів. Якщо раніше англійська мова використовувалася переважно в програмах магістратури, то зараз її все частіше впроваджують на рівні бакалаврату. У багатьох країнах навчання англійської мови також стає одним із пріоритетних напрямів розвитку дошкільної та шкільної освіти.

Крім очевидних переваг в інтенсифікації використання англійської мови у вищій освіті, важливо враховувати певні недоліки навчання англійською. Незважаючи на те, що багато хто підтримує наявність англійської як інструменту міжнародного спілкування, деякі науковці та освітяни вважають, що англізація освіти вносить дисонанс в освітнє середовище. Багато дослідників вказують на небезпеку гегемонії англійської мови, яка може призвести до гомогенізації наукових тем і інтересів у всьому світі.

Існує страх втрати культурного капіталу та загроза для національних мов, особливо у випадку невеликих країн. Проблемою в англомовних країнах, а також у тих, де використання інших мов є поширеним, стає ризик втрати якості освіти при використанні англійської як мови навчання. Це пов'язано з недостатнім рівнем володіння англійською як студентами, так і викладачами.

Є уявлення, що навчання іноземною мовою сприяє розвитку міжкультурної компетентності або «культурної гібридизації» серед студентів. Однак навчання англійською мовою не завжди призводить до цього. Деякі дослідники стверджують, що використання англійської мови в міжнародній освіті та науці лишається лише інструментом комунікації та засобом отримання знань, а не засобом передачі культурних цінностей. Багато дослідників

також вказують на те, що навчання англійською мовою місцевим студентам збільшує відстань між закладами вищої освіти і суспільством і не сприяє готовності випускників до працевлаштування у рідній країні та використання рідної мови. Натомість, під час навчання студенти відразу зорієнтовані на пошук подальшої роботи за кордоном, в англомовних країнах.

З вищесказаного очевидно, що в університетському середовищі, яке спрямовується на інтернаціоналізацію, з'являється іншомовний аспект. Здається, що зростає значення іноземних мов загалом, зокрема англійської, у компетентнісному профілі студентів, викладачів та адміністративного персоналу університету. Однак не слід забувати, що також важлива мова країни, де проводиться навчання. Дослідники підкреслюють, що зі зростанням рівня володіння мовою країни навчання зростає задоволеність студентів отриманою освітою. Видається, що культурна установка університету повинна спрямовуватися на формування культури полімовного, мультикультурного спілкування.

Україна має значний досвід привертання іноземних студентів до навчання в українських вишах, а також деякі навчальні заклади проводили навчання за деякими профілями англійською мовою. Проте саме знання мови країни навчання, у цьому випадку української, сприяло культурній та соціальній адаптації та інтеграції іноземних студентів. Знаходження в україномовному соціальному середовищі передбачало володіння українською мовою, хоча б на базовому рівні. Важко було б існувати в мовному вакуумі та вести повноцінний спосіб життя. Крім того, для українських студентів навчання англійською в Україні може призвести до відчуження від власної культури та мови.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що однією з ключових цілей реформування системи вищої освіти є активне впровадження англомовного викладання різних дисциплін у закладах вищої освіти України, як засіб забезпечення інтеграції системи вищої освіти в Україні у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір. Але в той же час використання англійської мови в українському освітньому середовищі має бути обмеженим розумними рамками. Іншими словами, українські виші повинні використовувати англійську мову у викладанні з метою збагачення змісту, а не з комерційних міркувань, і надавати більше уваги вивченню інших мов, зокрема рідної.

Теоретичні спостереження, викладені у цій публікації, можуть стати основою для практичного втілення новітніх тенденцій в українських навчальних закладах. Проте для цього вони потребують апробації та практичних експериментів

з впровадження навчання англійською мовою у закладах вищої освіти. Докази, які були висловлені в статті, можуть стимулювати та мотивувати українських науковців та досвідчених викладачів вищих навчальних закладів вносити зміни в зміст і методи навчання і викладання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрощук А. Викладання англійської мови в університетах України в контексті євроінтеграції: системний підхід / EUROPEAN HUMANITIES STUDIES: State and Society Issue 3(II), 2019. С. 74–86. DOI: 10.38014/ehs-ss.2019.3-II.06 URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/970096.pdf> (дата звернення: 19.03.2024 р.).
2. Аношкова Т. Інноваційні тенденції у викладанні іноземної мови в контексті Євроінтеграції. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/anoshkova_innovatsiini.pdf. (дата звернення: 24.03.2024 р.).
3. Болайто Р., Вест Р. Інтернаціоналізація українських університетів у розрізі англійської мови: Проект «Англійська мова для університетів» / Род Болайто, Річард Вест. – К.: «Видавництво «Сталь», 2017. – 154 с. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/2017-10-04_ukraine_-_report_h5_ua.pdf (дата звернення: 20.03.2024 р.).
4. Закон України «Про освіту» від 25.07.2023 р. № 898 URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/64c/20b/aae/64c20baaec4b3448883937.pdf> (дата звернення: 24.03.2024 р.).
5. Іщенко О., Матвіяс О. Вивчення англійської мови в умовах вступу України у європейський освітній простір. Вісник Львівського університету. 2009. № 25. С. 353–357.
6. Проект. Концептуальні засади державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/2019-06-24-proekt-konts-angl-movi-1.docx> (дата звернення: 24.03.2024 р.).